

BOEK AANKONDIGING.

G. HAUSER, *Ueber die Entstehung des fibrinösen Infiltrates bei der croupösen Pneumonie.* (ZIEGLER'S *Beiträge zur path. Anat. und zur Allgem. Path.* 1894, Bd. 15, S. 527).

MOLLY HERBIG, *Beiträge zur Histogenese der Lungeninduration.* (VIRCHOW'S *Archiv*, 1894, Bd. 136, S. 311).

BEZZOLA, *Beiträge zur Histologie der fibrinösen Pneumonie*, mit Zusätze von Prof. Dr. RIBBERT. (VIRCHOW'S *Archiv*, 1894, Bd. 136, S. 345 u. 359).

RIBBERT, *Zur Anatomie der Lungenentzündung.* (*Fortschritte der Medicin*, n°. 10, 15 Mei 1894).

De 4 bovenstaande werkjes behandelen de fijnere histologische bevindingen bij het ontstaan van het fibrineus exsudaat in de long, en verschillende zich daaraan sluitende processen. De conclusies, die daaruit getrokken worden, zijn van genoeg belang, om de zaak kort te bespreken.

Ten eerste is de oorsprong van het fibrine zelf, dat in de alveoli gevonden wordt, een punt van controvers geworden. HAUSER meent te kunnen aantonen, dat de kernlooze epitheel-platen, die den alveolus gedeeltelijk bekleeden, met de ontstekings-lymphe het fibrine leveren, in dier voege, dat de afgestorven en losgeworden hyaline-platen in de doorgezweete ontstekings-lymphe centra van fibrinevorming zouden uitmaken, ten gevolge waarvan de alveolus-wand met een microscopische pseudo-membraan van fibrine bekleed zou worden. De dikwijls periphere ligging der fibrine in den alveolus wordt hierdoor opgehelderd. RIBBERT en BEZZOLA konden zich hiervan niet overtuigen, ja meenden, dat een bijzonderheid, die eerst kortelings aan het fibrineus exsudaat was opgemerkt, en zoowel door hen als door HAUSER bevestigd wordt, daartegen sprak. H. KOHN 1) deelde in 1893 mede, dat de fibrine-propfen in de alveoli onderling samenhangen door fijne fibrine-draden, die den alveolus-wand zelf doorboren. Deze bevinding, die gemakkelijk genoeg in praeparaten van pneumonische longen is terug te vinden, zou volgens HAUSER tot stand komen door gepreformeerde kanaaltjes in den wand, die door deze hyaline-platen bekleed zijn, terwijl RIBBERT, mijns inziens terecht, de onwaarschijnlijkheid dezer opvatting aantoot, door er op te wijzen, dat de verbindingsdraad van fibrine het allerduinst is daar, waar de alveolus-wand doorboord wordt, terwijl daar toch volgens HAUSER'S opvatting juist het meeste materiaal voor de fibrine-vorming zou zijn te vinden. Hij meent, dat de hyaline-platen slechts passief meedoen en door haar afvallen het gat in den alveolus-wand veroorzaken.

1) H. KOHN, *Zur Histologie der indurirenden fibrinösen Pneumonie* (*Munch. med. Woch.* 1893 n°. 3.)

In de tweede plaats heeft BEZZOLA in fibrineus ontstoken longen de plaatsen nagegaan, die rijk waren aan fibrine, en die welke een cellig exsudaat vertoonen. De voorstelling in de handboeken gegeven, als zou op doorsnede van lobair ontstoken longen het exsudaat gelijkmatig over de alveolen verspreid zijn, is niet volkomen juist. Celrijke, fibrine-arme plaatsen wisselen af met fibrine-rijke en celarme gedeelten. BEZZOLA kon aantonen, dat de celrijke gedeelten met den bronchiolus en de eerste alveolen, het fibrine-rijke gedeelte met de meer peripheer gelegen alveolen samenviel. Daar nu in het cellig exsudaat zeer veel, in de fibrine-proppen veel minder pneumococcen gevonden worden, meenen BEZZOLA en RIBBERT hierin een aanleiding te mogen vinden, om ook de lobaire pneumonie als een multipele lobulaire op te vatten. Met die opvatting, die in zich sluit het omringd zijn van het door coccen en cellig exsudaat gevormd middenpunt der ontsteking door een fibrine-wal, zou de groote vraag naar den weg, waarlangs het aetiologisch moment der lobaire pneumonie de long bereikt, in eens opgelost zijn: de bloedbaan kan die weg niet zijn; de eenige toegang voor de oorzaak eener lobulaire pneumonie is de bronchiaal-boom. De lobaire pneumonie is door hen zodoende in de groote groep der broncho-pneumonieën gebracht. De overeenkomst tusschen de genuïne lobaire pneumonie en andere broncho-pneumonieën wordt versterkt, doordat RIBBERT bij exquisiete lobulaire processen, en zelfs bij tuberculeuse longhaarden, een zelfde periphere ligging van het fibrine kon aantonen. Dan werd door RIBBERT bij fibrineuse pneumonieën in de arteriën en capillairen fibrine-afscheiding en thrombose geobserveerd, hetgeen ook door HAUSER geconstateerd werd. RIBBERT leidt daaruit ten deele de anaemie der grijs gehepatiseerde longen af. Het feit, dat pneumonische longen zich goed laten injiciëren, kan daarmede wel gerijmd worden: de injectie-druk toch is hooger dan de bloeddruk, en alle capillairen zijn niet verstopt. Aan die anaemie hecht hij groote waarde voor het beloop der pneumonie, zoowel doordat daardoor minder zuurstof de coccen kan bereiken, alsook omdat de door hen geleverde toxine minder gemakkelijk verwijderd wordt.

Eindelijk is door HERBIG nagegaan, op hoedanige wijze de bindweefsel-nieuwvorming tot stand komt, die het beloop van lobaire pneumonieën somtijds komt storen; men vindt dan — zooals bekend is — groote massa's bindweefsel, die groepen van alveolen vullen, en de long daar ter plaatse haar normale functie ontnemen. Dat bindweefsel, dat vroeger afgeleid werd of van de exsudaat-cellen — de leucocythen zelve — of van de alveolair-epitheliën, wordt thans, zooals VON KAHLDEN 1) weder onlangs deed, als product van het stroma der alveolair-wanden beschouwd. HERBIG kon aantonen, dat het in stammetjes in sommige gedeelten van de long te vinden was,

1) VON KAHLDEN. ZIEGLER'S *Beitr.* Bd. 13.

hier en daar samenhangend met een alveolus-wand, elders vrij daarvan, en dat, waar zulks te vervolgen was, die stammetjes zich insecerden of ontsprongen uit den wand der kleine bronchi. Injectiepraeparaten toonden aan, dat de vascularisatie dier stammetjes uitging van die insertie, zoodat het hoogstwaarschijnlijk is, dat niet telkens een punt van den alveolair-wand, maar van tijd tot tijd een punt van den bronchiaal-wand uitgroeit tot perifeer in den bronchiaal-boom zich uitbreidende bindweefselwoekeringen, die, wanneer het epitheel van de alveoli, waarin zij uitgroeien, afvalt, met den wand daarvan samensmelten. HERBIG meent, dat de straks besproken, den alveolus-wand doorborende fibrine-draden als geleidingsdraden kunnen dienen voor deze bindweefsel-nieuwvorming. Deze in meer dan een opzicht nieuwe interessante feiten verdienen zeer de aandacht, en de tijd zal moeten leeren, of de daaruit getrokken resultaten onveranderd zullen kunnen blijven bestaan. Deze onderzoekingen echter zijn een bewijs te meer, hoe de vooruitgang der technische methode nieuwe feiten doet vinden. Zonder WEIGERT's fibrine-kleuring, die tevens de gewijzigde bacterie-kleuring van GRAMM is, zouden al deze onderzoekingen niet hebben kunnen plaats vinden.

Leiden, Augustus 1894.

Dr. SIEGENBEEK VAN HEUKELOM.

Dr. JOHANNES ORTH, *Lehrbuch der speciellen Pathologischen Anatomie*. Achte Lieferung (Hautkrankheiten, bearbeitet von Dr. P. G. UNNA). Berlin, AUGUST HIRSCHWALD 1894, 1225 pag.

De Schrijver van deze volumineuse aflevering heeft aan de redactie van dit *Tijdschrift* speciaal gevraagd, zijn werk niet door een dermatoloog, maar door een patholoog-anatoom te laten aankondigen. Ware dit niet het geval, zoo zou ik mij stellig niet bevoegd achten om een woordje in deze mede te spreken. Maar nu heb ik ook het recht als patholoog-anatoom een oordeel te vellen. Werkelijk heeft UNNA een poging gedaan om zooveel mogelijk vrij van klinische opmerkingen de pathologische anatomie van de huid te behandelen, en zeer belangrijk is het, dat hij aan de macroscopische in vivo zich voordoende verschijnselen telkens een histologische basis beproeft te geven. Hij stelt op den voorgrond het juiste feit, dat tot nu toe het histologisch onderzoek van de zieke huid betrekkelijk weinig opleverde, omdat er een groote uniformiteit is in hetgeen men vindt bij de verschillende huidaandoeningen, wanneer de gewone kernkleuringen worden toegepast. Hij doet nu een grooten stap voorwaarts door in dit werk de resultaten neer te leggen van de verschillende kleur-reactiën, die hij in de laatste jaren opspoorde voor protoplasma en tusschencelstof. Gedeeltelijk zijn zij reeds in zijn dermatologische studiën opgenomen, gedeeltelijk moeten zij daarin nog gepubliceerd worden. Dat verband tusschen macroscopisch en histologisch voor-